

2. Familie og samliv

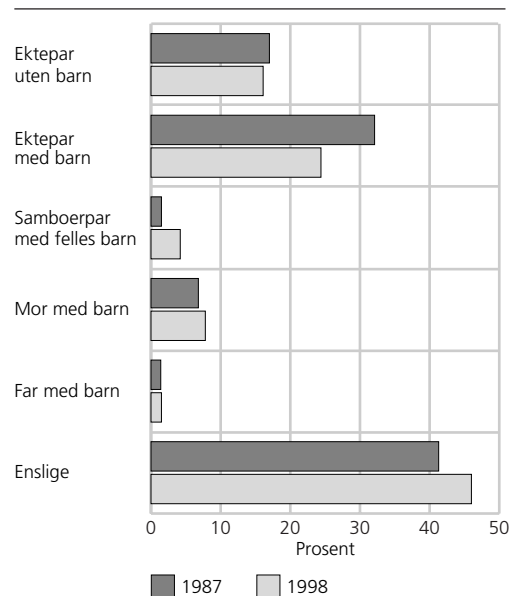
Økning i samboerpar med barn

Fra og med 1. januar 1999 ble SSBs familiestatistikk lagt om. Konsekvensen av omleggingen er at det blir færre detaljer i statistikken, men også sikrere tall. Definisjonsproblemer gjorde det uforsvarlig å fortsette med registerbasert statistikk over kategoriene "enslig" og "mor/far med barn" (se egen boks).

Figur 2.1 viser utviklingen i familietyper før omleggingen av statistikken. Fra 1987 til 1998 økte gruppen "enslige", men SSB anslo at tallet på personer som faktisk ikke bodde sammen med noen andre til å ligge 20 prosent lavere enn de offisielle tallene for 1998. Dette var en av hovedgrunnene til at kategorien ble tatt ut fra og med 1999.

Figur 2.2 viser utviklingen i familietyper etter omleggingen, og tall er beregnet tilbake til 1989 for samboere med felles barn. Figuren viser den samme utviklingen for ektepar og samboerpar som figur 2.1. Det har vært en jevnt synkende utvikling for ektepar med hjemmeboende barn, og en tilnærmet stabilitet i ektepar uten hjemmeboende barn. Til sammen har tallet på ektepar sunket med ca. 50 000 i perioden 1989 til 1999. For samboerpar med felles barn har økningen vært stor, fra ca. 36 000 i 1989 til nesten 91 000 i 1999.

Figur 2.1. Familier, etter familietype. Barn uansett alder. 1. januar 1987 og 1998. Prosent

Kilde: Barne- og familiestatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Store forandringer i samlivsformer

Samboerskap er gradvis blitt mer vanlig og er nå en ganske utbredt samlivsform. Hvor mange som velger samboerskap som en permanent erstatning for ekteskap og hvor mange som før eller siden vil gifte seg, er imidlertid fortsatt et åpent spørsmål. Men det ser ut til at samboerskap er etablert i befolkningen som et alternativ til ekteskap, og i mindre grad

Boks 2.1. Omlegging av familiestatistikken

Grunnlaget for familiestatistikken er Det sentrale folkeregister. Gruppering av personer til familier er foretatt ved hjelp av et familienummer som er knyttet til hver enkelt person. Familienumre blir holdt løpende à jour ved meldinger om vigslar, skilsmisser, dødsfall, flyttinger med videre. Kun barn som er registrert på samme adresse som foreldrene regnes med i denne familien.

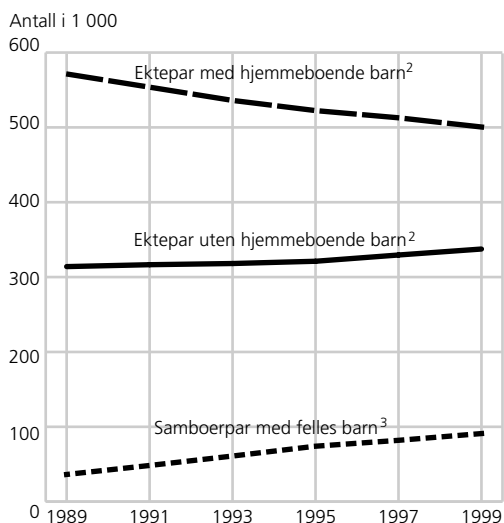
Adresseinformasjonen i folkeregistreringen er mangelfull, noe som slår særlig sterkt ut for ugifte, borteboende studenter og for noen typer samboerpar. SSB har tidligere år publisert tall for familietypene mor med barn, far med barn og enslige (enpersonfamilier), i tillegg til dagens familietyper - ektepar med og uten barn og samboerpar med minst ett felles barn. Tallene for de tre førstnevnte familietypene har omfattet alle personer i samboerfamilier der det ikke er felles barn. Endringer i norske familieforhold over tid - særlig det økende omfanget av samboere uten felles barn - har gradvis redusert kvaliteten på familiestatistikken. SSB har derfor besluttet å redusere publiseringen av familiestatistikk fra seks til tre familietyper, fra og med 1. januar 1999. Folke- og bolig tellingen 2001 vil gi et bedre utgangspunkt for å beskrive den reelle familiesituasjonen i Norge, og SSB vil etter dette på nytt vurdere om det kan publiseres familiestatistikk som inneholder kategoriene mor/far med barn og enslige.

enn tidligere ansett å være en prøveperiode for unge par før de velger å gifte seg (NOU 1999:25).

Hovedtyngden av samboere er unge personer, men i de siste fem årene har andelen samboere blant personer i 20-årene holdt seg ganske stabil. I 1999 var 32 prosent av kvinner 20-24 år samboende og 8 prosent gift, mens av kvinner 25-29 år var 42 prosent samboende og 30 prosent gift. Andelen samboende avtar med alder, mens andelen som lever i ekteskap stiger. Av kvinner er det i dag bare blant dem under 30 år det finnes flere samboere enn gifte, men likevel ser samboerskapet ut til å vinne større og større plass også blant kvinner over 30 år.

For drøyt 20 år siden var tre av fire kvinner i alderen 20-44 år gifte, mot færre enn halvparten i dag. En del av denne reduksjonen skyldes at samboerskap er mer utbredt i dag enn på slutten av 1970-tallet. Men det har også vært en sterk økning i andelen enslige kvinner. Økningen er spesielt fremtredende for kvinner i første halvdel av 20-årene. En grunn kan være at unge kvinner nå velger å leve

Figur 2.2. Familier, etter familietype per 1. januar. 1989-1999¹

¹ Tall etter omlegging av familiestatistikken.

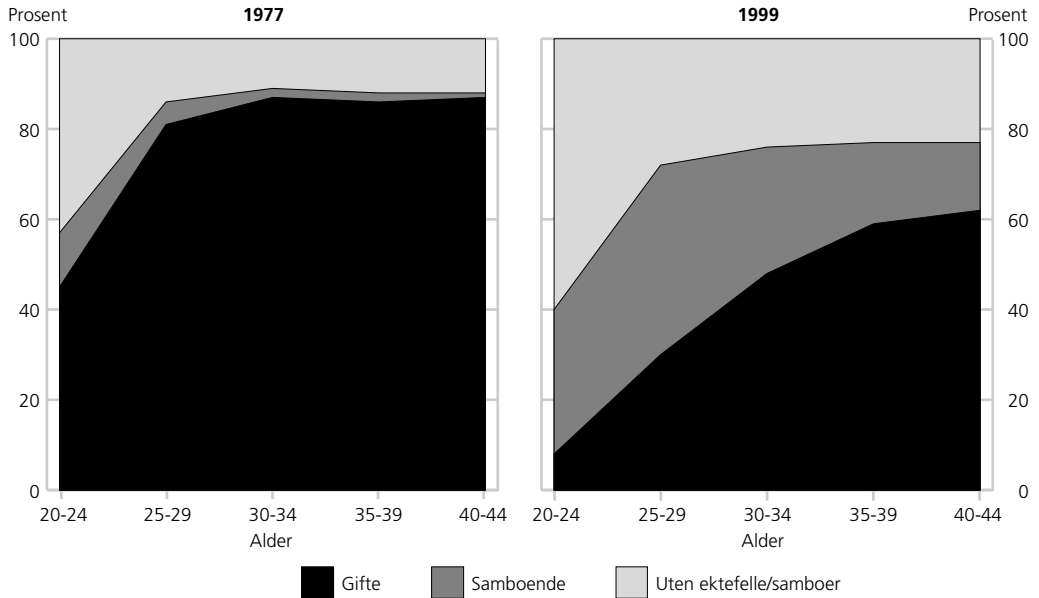
² I tallet på ektepar er 647 registrerte partnerskap inkludert, 30 av disse registrert med barn.

³ Samboere med minst ett felles barn og felles adresse; inkludert i alt.

Kilde: Befolkningsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

alene en stund før de etablerer seg i samliv. Blant kvinner i siste halvdel av 20-årene var det i 1977 bare 14 prosent som verken var gift eller samboende. I 1999

Figur 2.3. Kvinner 20-44 år, etter samlivsform. 1977 og 1999. Prosent

Kilde: Fruktbarhetsundersøkelsen 1977, Familie- og yrkesundersøkelsen 1988 og Omnibusundersøkelsen 1999, Statistisk sentralbyrå.

var denne andelen økt til 28 prosent. Også blant kvinner over 30 år er det blitt vanligere å leve alene. I aldersgruppen 30-34 år var 11 prosent ikke i et samliv i 1977, mot 24 prosent i 1999. Blant kvinner over 30 år er oppløste samboerskap og skilsmisser en viktig forklaring til at flere enn tidligere ikke lever i samliv.

Religiøs tilknytning betyr mye for valg av samlivsform

Om man har høy eller lav utdanning ser i liten grad ut til å påvirke valget mellom ekteskap og samboerskap. I alderen 35-49 år er det nærmest like store andeler som er samboere uansett om de har lav, middels eller høy utdanning. Heller ikke blant yngre (20-34 år) og eldre personer (50-79 år) er det en klar sammenheng mellom samlivsform og utdanningsnivå. En analyse utført på kvinner og menn født i 1945 og 1960 viste imidlertid at

kvinner med høyeste og laveste utdanningsnivå oftere velger samboerskap som samlivsform enn kvinner på midlere utdanningsnivå (NOU 1999:25 og Blom 1994). Sosioøkonomisk status ser ikke ut til å ha noen betydning for folks valg av samlivsform.

En ting som ser ut til å ha betydning for valget mellom ekteskap og samboerskap, er religiøs tilknytning. Analyser basert på SSBs omnibusundersøkelser viser at blant personer som er tilknyttet en religiøs forening, er innslaget av samboere betydelig lavere enn i befolkningen som helhet (NOU 1999:25). Blant yngre (20-34 år) religiøst aktive var 91 prosent av alle i samliv giftede. Blant dem som ikke deltok i noen form for religiøse foreninger, var 45 prosent av alle i samliv samboere. Tilsvarende mønstre finner man i alle aldersgrupper.

Unge kvinner etablerer seg i parforhold tidligere enn unge menn

Levekårsundersøkelsen i 1998 viser at 60 prosent av alle kvinner over 16 år og 66 prosent av alle menn over 16 år lever i parforhold. Det er spesielt blant de yngste og de eldste at det er forskjell mellom kvinner og menn. I aldersgruppen 16-24 år er det 22 prosent av kvinnene og 11 prosent av mennene som lever i parforhold. Dette skyldes at unge kvinner etablerer seg tidligere enn unge menn, og ofte med en eldre partner.

I aldersgruppen 67-79 år lever 77 prosent av mennene og 43 prosent av kvinnene i et parforhold, og tilsvarende tall for aldersgruppen 80 år og over er henholdsvis 50 og 16 prosent. Blant personer i pensjonistalderen er det dødelighetsforskjellene mellom kvinner og menn som gjør seg gjeldende. Menn har i gjennomsnitt kortere levetid enn kvinner, og når det i tillegg er vanlig at menn i samliv er to-tre år eldre enn sine samlivspartnere, får dette mønsteret forsterket effekt. Menn i disse aldersgruppene finner litt oftere enn kvinner nye samlivspartnere etter skilsmisse eller hvis ektefellen dør, og ofte med en enda yngre kvinne enn den første (NOU 1999:25).

Ekteskap og skilsmisser

Antall ekteskap som ble inngått i 1997 var det høyeste som er registrert på tyve år. Året etter var tallet gått ned med

Tabell 2.1 Andel som lever i parforhold, etter kjønn og aldersgrupper. 1998. Prosent

Alder	Kvinner	Menn
Alle over 16 år	60	66
16-24 år	22	11
25-44 år	76	73
45-66 år	75	80
67-79 år	43	77
80 år og over	16	50

Kilde: Levekårsundersøkelsen 1998, Statistisk sentralbyrå.

400 ekteskap, men var fortsatt høyt sammenlignet med de siste tyve årene. Det er ikke de yngste som velger å gifte seg, tvert imot synker giftermålshyppigheten blant ugifte under 30 år. Blant kvinner i alderen 20-24 år er det nå bare halvparten som gifter seg sammenlignet med tall for ti år siden. Derimot øker tallet som gifter seg blant kvinner over 29 år og menn over 34 år. Gjennomsnittsalderen for dem som giftet seg for første gang, var i 1998 28,6 år for kvinner og 31,1 år for menn. Dette er en økning på fem år for kvinner siden begynnelsen av 1970-tallet. Selv om flere velger å gifte seg, er det ikke slik at færre velger samboerskap (jf. foran). Økningen i antall inngåtte ekteskap i løpet av 1990-tallet henger også sammen med at det inngås stadig flere ekteskap blant tidligere gifte. 11 prosent av giftermålene i 1998 var blant tidligere gifte, enten enker/enkemenn eller skilte. Det er litt flere menn enn kvinner som gifter seg igjen.

Forandringer i familielivet skyldes ikke bare nye samlivsformer, men også at ekteskap og samboerskap oppløses. I 1998 ble litt under elleve av 1 000 bestående ekteskap oppløst ved skilsmisse. Gjennom hele 1980-tallet steg antallet oppløste ekteskap, men etter 1990 har skilsmissetallene vært ganske stabile. Heller ikke innenfor de enkelte aldersgrupper er det lenger noen klar økning i skilsmissehyppigheten. Den er høyest i aldersgruppen mellom 30 og 34 år for både kvinner og menn. Ektefeller som skilte lag i 1998, hadde til sammen 9 800 barn under 18 år. Ofte er det separasjonstidspunktet som er det egentlige bruddtidspunktet for barna og ikke skilsmissetidspunktet. I 1998 ble 14 300 barn under 18 år berørt av separasjoner. Det er imidlertid ikke alle separasjoner som ender i skilsmisse.

Statistikken over skilsmisser gir ikke et fullgodt bilde av samlivsbrudd i Norge, fordi samboere som flytter fra hverandre ikke registreres på samme måte som når ektefeller flytter fra hverandre. Utvalgsundersøkelser tyder likevel på at samboerforhold er langt mindre stabile enn ekteskap. Antallet brudd mellom samboere er særlig høyt de første årene av samlivet. Men selv for langvarige samboerskap er sannsynligheten for brudd vesentlig høyere enn blant gifte par. Analyser viser at samboerskap med barn er mer stabile enn samboerskap uten barn (NOU 1999:25). Men også for par med barn er det langt vanligere med brudd blant samboere enn blant gifte. Anslag viser at brudd blant samboende med barn er to til tre ganger så vanlig som blant ektepar med barn (Texmon 1999).

Regionale variasjoner i samlivsmønstre

Det er til dels store forskjeller i samlivsmønstre fra landsdel til landsdel. Sam-

boerskap er mest utbredt i den nordligste delen av landet. I Nord-Norge i 1998 var 67 prosent av alle personer under 35 år som var i et parforhold, samboere. I sørlige og sørvestlige deler av landet er det mest vanlig å være gift. I Agder-fylkene og i Rogaland utgjorde samboerne 31 prosent av dem som levde i samliv. På Østlandet var omtrent halvparten av alle samliv i denne aldersgruppen et samboerforhold (NOU 1999:25).

I 1997 hadde Oslo flest inngåtte ekteskap i forhold til befolkningsstørrelsen. Der ble 7,4 ekteskap inngått per 1 000 middel-folkemengde. Også i Finnmark og Rogaland var det relativt mange inngåtte ekteskap, med henholdsvis 6,5 og 6,1. Mindre omsetning på brudekjoler var det nok i Nord-Trøndelag og Hedmark, med bare 3,7 inngåtte ekteskap per 1 000 middel-folkemengde.

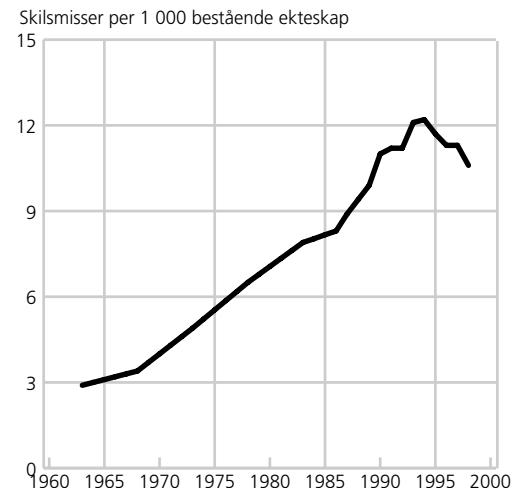
Det er store forskjeller også i skilsmisse-mønsteret i de ulike fylkene. Oslo har

Figur 2.4. Inngåtte ekteskap per 1 000 befolkning, 1903-1998

Kilde: Befolkningsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

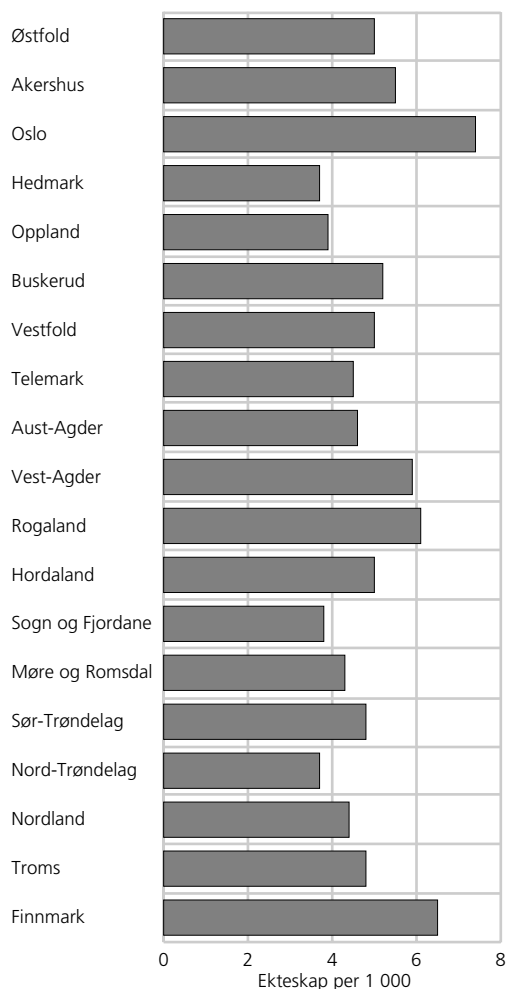
Figur 2.5. Skilsmisser per 1 000 bestående ekteskap¹, 1961-1998²

¹ Per 1 000 gifte og separerte kvinner.

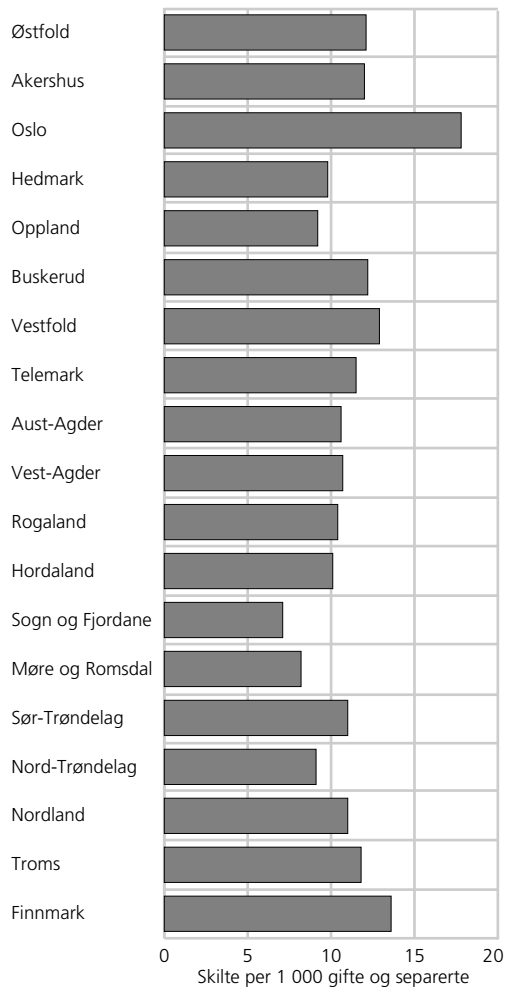
² Fra 1961 til 1985 er tallene basert på femårige gjennomsnitt.

Kilde: Befolkningsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Figur 2.6. Inngåtte ekteskap per 1 000 middel-folkemengde, etter fylke, 1997

Kilde: Befolkningsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

ikke bare flest inngåtte ekteskap, men også over dobbelt så mange skilsmisser som flere av de andre fylkene. Årsgjennomsnittet for 1991 til 1996 viser at Oslo hadde gjennomsnittlig 17,8 skilte per 1 000 gifte og separerte. Finnmark ligger nest høyest med 13,6. Lavest ligger Sogn og Fjordane og Møre og Romsdal, med henholdsvis 7,1 og 8,2.

Figur 2.7. Skilte per 1 000 gifte og separerte, etter fylke, 1991-1996

Kilde: Befolkningsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Brudd mellom samboere varierer mellom bostedsstrøk. Tidligere analyser viser at for begge kjønn øker sannsynligheten for samlivsbrudd med økende størrelse på bostedet. Det er over 50 prosent større sannsynlighet for at det første samlivet oppløses blant menn og kvinner som bor i en av de større bykonsentrasjonene enn blant dem som bor i en liten eller mellomstor by eller på et tettsted (Texmon 1999).

Flest menn er partnere

I 1993 ble partnerskapsloven innført, som gjør det mulig for to personer av samme kjønn å formalisere samlivet sitt på linje med et ekteskap. Fra 1993 og frem til utgangen av 1999 har det vært inngått om lag 900 partnerskap. Av disse er ca. en tredel inngått mellom to kvinner og to tredeler mellom to menn. Kvinneandelen har imidlertid økt noe over tid, og i 1999 sto kvinner for 43 prosent av partnerskapene, mot 27 prosent det første året. Partnere er eldre sammenlignet med dem som gifter seg. De aller fleste som inngikk partnerskap var mellom 30 og 49 år. I over halvparten av partnerskapene var begge eller den eldste av partnerne bosatt i Oslo (Noack 2000).

Barns familier

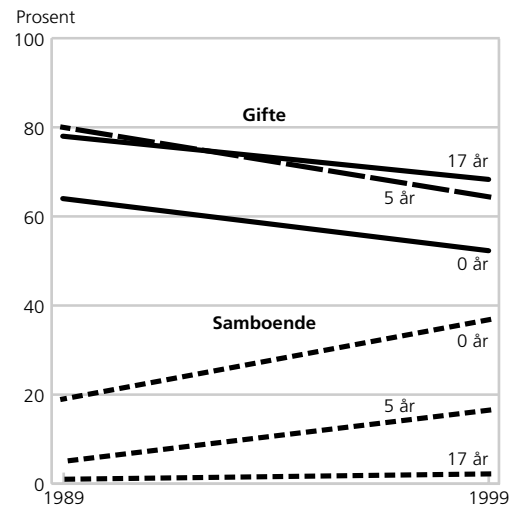
Barns oppvekstfamilier har forandret seg. Andelen barn som fødes utenfor ekteskap nærmer seg nå 50 prosent, etter å ha ligget mellom 5 og 10 prosent helt frem til midt på 1970-tallet. Det aller meste av denne oppgangen skyldes fødsler der foreldrene er samboende.

De fleste barn under 18 år bor sammen med begge foreldrene, og ser vi på alle

Boks 2.2.

Barnestatistikken baserer seg på data fra Det sentrale folkeregister. Barnestatistikken viser hvem barn bor sammen med. Det er barnet som er enheten i denne statistikken, til forskjell fra for eksempel familiestatistikken der familien er telleenheten. Med barn mener vi i denne sammenheng personer i alderen 0 til og med 17 år som er registrert bosatt på samme adresse som foreldrene og som ikke er gifte eller som ikke har egne barn. Barnestatistikken kan gi et noe mer nyansert bilde av dagens familiemønster enn det familiestatistikken kan. Statistikken startet i 1989, og blir fra 1999 laget for hvert år.

Figur 2.8. Andel barn 0, 5 og 17 år med gifte og samboende foreldrepar. 1. januar 1989 og 2000

Kilde: Barnestatistikk, Statistisk sentralbyrå.

barn under 18 år er det mest vanlig å ha gifte foreldre. 1. januar 2000 bodde 64 prosent av alle barn sammen med gifte foreldre og 13 prosent med samboende foreldre. Imidlertid er det store variasjoner i barns oppvekstfamilier etter barnas alder. Jo yngre barna er, desto flere bor sammen med begge foreldrene, og ofte er da foreldrene samboende. Blant barn mellom ett og fem år, bodde 85 prosent sammen med begge foreldrene, mot omkring 71 prosent blant barn mellom 12 og 17 år. Blant de yngste barna bodde 25 prosent med ugifte samboende foreldre, mens tilsvarende andel blant de eldste barna var 4 prosent. Denne forskjellen skyldes dels at mange foreldre gifter seg når barna blir eldre, dels at samboerskap ikke har vært like utbredt blant foreldrene til de eldste barna, dels at foreldrene har flyttet fra hverandre.

Siden 1989, som er det første året samboende foreldre er registrert i barnestatistikken, har den største forandringen i

Tabell 2.2. Barn 0-17 år, etter aldersgruppe og familietype. 1. januar 2000. Prosent

	0-17 år	0-5 år	6-11 år	12-17 år
I alt	100,0	100,0	100,0	100,0
Giftede, egne foreldre	63,9	59,9	64,8	67,4
Samboende, egne foreldre	13,5	25,4	10,2	3,6
Mor ¹	16,2	13,3	17,8	17,7
Far ¹	2,0	0,6	1,9	3,7
Mor og stefar ²	3,9	0,7	4,9	6,5
Far og stemor ²	0,5	0,0	0,4	1,1
Andre	0,0	0,0	0,0	0,0
Antall barn ...	1 044 683	362 468	365 493	316 722

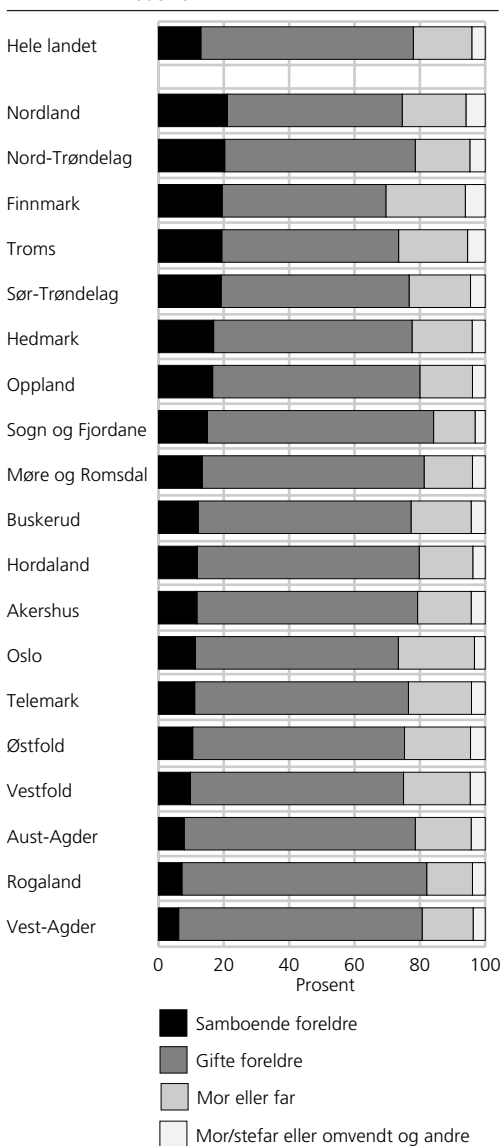
¹ Kategoriene inneholder både aleneboende enslige forsørgere og familier der mor/far er samboende med en annen voksen uten felles barn.

² Inneholder bare familier der ektefellene/samboerne også har felles barn.

Kilde: Barnestatistikk, Statistisk sentralbyrå.

barns familier vært nedgangen i antallet barn som har gifte foreldre. I 1989 hadde 78 prosent barn mellom 0 og 17 år gifte foreldre. Elleve år senere var andelen nede i 64 prosent. I samme tidsrom økte andelen barn med samboende foreldre. Dette mønsteret gjelder alle aldersgrupper barn under 18 år. Den økte andelen med samboende foreldre oppveier imidlertid ikke nedgangen i andelen barn med gifte foreldre.

Andelen barn som bor sammen med bare mor har steget fra 12 prosent i 1989 til 16 prosent i 2000, mens andelen som bor sammen med far har ligget på 2 prosent i hele perioden. Andelen barn som bor sammen med bare mor eller far er høyere desto eldre barna er. I 1999 bodde 13 prosent av alle barn mellom 0 og 5 år sammen med mor, mens under 1 prosent i denne aldersgruppen bodde sammen med far. Blant de eldste barna bodde 17 prosent sammen med mor og 4 prosent sammen med far.

Figur 2.9. Barn 0-17 år etter hvem de bor sammen med, etter fylke. 1999. Rangert etter samboende foreldre. Prosent

Kilde: Barnestatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Barns familier og regionalitet

Nordland, Nord-Trøndelag og Finnmark har flest barn som bor sammen med ugifte samboende foreldre, mens det er

mest vanlig at barn bor sammen med gifte foreldre i Agder-fylkene og Rogaland. Finnmark hadde den laveste andelen barn som bodde sammen med gifte foreldre, mens Vest-Agder hadde den laveste andelen som bodde med ugifte samboende foreldre. Oslo og Finnmark hadde den største andelen barn som bodde sammen med bare mor eller far.

Hjemmeboende voksne barn

Tabell 2.3 viser at i både 1991 og 1995 var det flere menn enn kvinner i alderen 16-25 år som bodde hos foreldrene. I 1998 er det imidlertid flere kvinner enn menn som bor hjemme hos foreldrene i aldersgruppene 16-17 år og 22-23 år. Forskjellen er mindre enn den var før i alle aldersgrupper. Det skjer altså en tilnærming mellom unge kvinner og menn når det gjelder tidspunkt for når en etablerer seg utenfor foreldrehjemmet.

Flere enslige kvinner enn menn leier bolig

De aller fleste voksne som deler husholdning med en partner, eier boligen de bor i. Andelen som leier, er vesentlig større blant enslige personer. Om man leier eller eier henger også sammen med livsfasen man er i. Det er flere som leier bolig blant de yngste enn blant de eldste, men det er også forholdsvis mange som leier i aldersgruppen 25-44 år. Imidlertid er det systematiske forskjeller i andelen enslige kvinner og menn som leier bolig i alderen under 45 år. Spesielt er det flere kvinner enn menn som leier i aldersgruppen 25-44 år.

Blant enslige mødre er det relativt mange som leier bolig, sammenlignet med befolkningen ellers. Det er vesentlig flere enslige kvinner uten barn som leier enn det er blant kvinner med barn. Færrest leieboere finner vi blant par som er ferdig med småbarnsfasen.

Tabell 2.3. Andel kvinner og menn i ulike aldersgrupper som bor hos foreldrene. 1991, 1995 og 1998. Prosent

Alder	1991		1995		1998	
	Kvinner	Menn	Kvinner	Menn	Kvinner	Menn
16-17 år	88	93	90	93	89	87
18-19 år	59	81	67	74	52	67
20-21 år	29	68	31	58	32	54
22-23 år	12	35	14	33	23	21
24-25 år	11	28	12	27	8	18

Kilde: Levekårsundersøkelsene, Statistisk sentralbyrå.

Kvinner 25-44 år er minst fornøyde med boligen sin, 31 prosent synes de har for liten plass, mot 16 prosent i tilsvarende gruppe menn. Generelt syns kvinner oftere de bor for trangt enn menn. Støy fra veitrafikk i nærmiljøet blir opplevd som et større problem i enslige kvinners bomiljø enn blant andre grupper. Særlig enslige kvinner under 45 år er plaget av slik støy.

Tabell 2.4. Boforhold for enslige kvinner og menn, etter alder, for par med og uten barn, enslige forsørgere etter kjønn, og par etter yngste barns alder. 1997. Prosent

	For liten plass	Leier boligen	Støy fra gate/vei
Enslige			
Kvinner			
16-24 år	27	94	30
25-44 år	31	61	28
45-66 år	13	19	15
67-79 år	1	16	13
Menn			
16-24 år	18	89	21
25-44 år	16	44	23
45-66 år	4	15	11
67-79 år	6	18	9
Enslige forsørgere			
Kvinner	19	32	20
Menn	:	:	:
Par			
Yngste barn 0-6 år .	28	14	14
Yngste barn 7-19 år	12	6	12

Kilde: Levekårsundersøkelsen 1997, Statistisk sentralbyrå.